

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

Blanka Kyptová

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

Výchova dospělých k finanční gramotnosti jako jedna z klíčových oblastí dalšího vzdělávání

Autor: Blanka Kypťová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

Studijní program Sociální pedagogika, specializace Výchova a vzdělávací praxe

Datum odevzdání: 29. března 2013

Prohlašuji, že předkládanou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

27. března 2013

Blanka Kypťová

Poděkování

Za vedení, pomoc a podporu při zpracování této práce děkuji vedoucímu práce
Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D.

Dále děkuji zástupcům oslovených sociálních pracovníků za ochotu ke spolupráci a
své rodině za podporu

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na výchovu a vzdělání dospělé populace v oblasti finanční gramotnosti. Analyzuje zájem dospělých o další finanční vzdělávání, získávání potřebných informací a jejich využívání v běžném životě, ve srovnání se zkušenostmi pracovníků věnujících se finančnímu poradenství. Zabývá se výchovou a vzděláváním k finanční gramotnosti v zařízeních pro sociálně znevýhodněné spoluobčany a ukazuje směr, kterým by se mohlo další vzdělávání a výchova dospělých ubírat v porovnání s koncepčním řešením této problematiky.

Klíčová slova

finanční gramotnost, předlužení, nezaměstnanost, sociální práce, výchova a vzdělávání

Abstrakt

This thesis focuses on the education of adults in the area of financial literacy. It analyzes interest of adults in financial education, obtaining the necessary information and its use in everyday life, in comparison with experience of workers dedicated to financial advice. It deals with the upbringing and education to financial literacy in facilities for socially disadvantaged citizens and shows the direction in which might further education and training of adults go in comparison with the conceptual solution to this problem.

Keywords

financial literacy, indebtedness, unemployment, social work, education and training

Obsah

Úvod	7
Teoretická část	9
1 Finanční gramotnost	9
1.1 Finanční gramotnost	9
1.2 Peněžní gramotnost	9
1.3 Cenová gramotnost	10
1.4 Rozpočtová gramotnost	11
2 Příčina předlužení a pomoc	12
2.1 Nezaměstnanost	12
2.2 Předlužený člověk, oddlužení	12
2.3 Sociální služby, sociálního státu	13
2.4 Ochrana spotřebitele	14
2.5 Reklama v masmédiích	15
3 Výchova a vzdělávání dospělých k finanční gramotnosti v ČR	16
3.1 Výchova a vzdělávání dospělých	16
3.2 Koncepce vzdělávání v ČR	18
Praktická část	21
4 Cíle praktické části	21
5 Hypotézy	22
6 Použitá metoda výzkumu	22
7 Průzkum dospělé populace v oblasti finančních znalostí	23

7.1 Charakteristika výzkumného vorku	23
7.2 Analýza dílčích výsledků.....	24
7.3 Shrnutí	41
8 Průzkum mezi sociálními pracovníky	42
8.1 Charakteristika výzkumného vorku – řízený rozhovor	42
8.2 Vyhodnocení získaných údajů	43
9 Vyhodnocení výzkumných předpokladů	45
 Závěr	 46
Použitá literatura	49
Internetové zdroje	50
Seznam grafů	51
Přílohy	52

Úvod

Úroveň finanční gramotnosti obyvatel na celém světě se stává jedním z klíčových problémů současnosti. Otázkou zvýšení zájmu o vzdělávání v této oblasti se zabývají vlády většiny zemí světa i mezinárodní instituce, vytvářejí se projekty, studie a koncepce. Všichni si uvědomují vážnost situace v návaznosti na přetrvávající finanční krizi, která s sebou nese vysokou nezaměstnanost, předluženost a následné sociální vyloučení obyvatel. V roce 2010 provedla společnost STEM/MARK, a.s. pro Ministerstvo financí ČR kvantitativní výzkum, zaměřený na finanční gramotnost obyvatel. Výsledky byly velmi znepokojivé, ukázalo se, jak překvapivě nízká je finanční gramotnost obyvatel ČR

(http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/fintrh_fin_vzdelavani_59012.html).

V této bakalářské práci chci poukázat na důležitost dalšího vzdělávání střední generace. Je to právě ta generace, která je finančně nejaktivnější a zároveň nejohroženější. Byla vychována v jiné době, kdy platila jiná pravidla týkající se zaměstnanosti, půjček, důchodů, nebo sociálních dávek. Dnešní doba je plná změn a mnoho lidí upadá do platební neschopnosti. Stále větší množství lidí využívá možnost oddlužení – osobního bankrotu. Většina rodin si nedělá domácí rozpočet a vrhá se bez rozmyslu do půjček, ovlivněná všudypřítomnou agresivní reklamou.

Chtěla bych poukázat na úlohu sociálního státu, který by se měl o své obyvatele starat kvalitními zákony, podporujícími práva a ochranu spotřebitele, podporou dalšího vzdělávání ohrožených skupin obyvatelstva a následnou péčí pro ty občany, kteří si sami pomoci nemohou.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala záměrně. Patřím do skupiny obyvatel středního věku, která je ekonomicky nejaktivnější. Chodím pravidelně do zaměstnání, vychovávám děti, snažím se včas platit své finanční závazky a spořím si na důchod. Zároveň jsem docela konzervativní a nerada měním např. pojišťovnu, banku nebo mobilního operátora.

Vládní reformy mně donutily zamyslet se nad výhodností našeho rodinného spoření a zjistila jsem, jak špatně se orientuji v nabízených finančních produktech. Při konzultaci na oddělení ochrany spotřebitele jsem si uvědomila potřebu velké osvěty pro většinu obyvatel. Převážná část stížností, které toto oddělení vyřizuje, nemá šanci na úspěch. Smlouvy, které mají mnoho stran, a malé písmo nikdo nečte, všichni důvěřují těm, kteří jim je předkládají. Bohužel, stížnosti jsou pak zcela zbytečné.

Na stránkách ministerstva financí jsem našla mnoho užitečných informací a odkazů, které mohou lidem pomáhat při zvládání krizových finančních situací. Finanční gramotnost obyvatel je dnes problémem číslo jedna. Svědčí o tom i fakt, že rok 2010 byl vyhlášen jako Evropský rok proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Velmi často se touto problematikou zabývají deníky a odborné časopisy.

V teoretické části bakalářské práce nejprve objasním pojmy spojené s finanční gramotností, poté se zaměřím na souvislost ztráty zaměstnání, předluženosti, ztrátu motivace a práci sociálního státu. Nakonec představím koncepci ve vzdělávání ČR.

Praktická část je rozdělena do dvou oddílů. V dotaznících bych ráda porovнала znalosti střední generace. Zajímá mě, jaké formy získávání informací upřednostňují a jak často sami informace aktivně vyhledávají. Pomocí řízeného rozhovoru zjistím od pracovníků pomáhajících profesí jaké je jejich další vzdělávání a zároveň, jaká je podpora státu, státních organizací ve vzdělávání sociálně znevýhodněných skupin občanů – tedy těch nejohroženějších skupin obyvatel.

Ve své práci vycházím z publikace Slabikář finanční gramotnosti, kterou ve spolupráci s ČSOB vydalo nakladatelství Cofet, a.s., sloužící jako první učebnice finanční gramotnosti u nás. Toto téma se týká všech předmětů, s kterými jsem se při svém studiu sociální pedagogiky setkala, a které jsem se snažila ve své práci využít.

Nemohla jsem postihnout všechny souvislosti, protože téma výchovy k finanční gramotnosti je živé a stále se vyvíjející. Dotýká se kvalitního života lidí, a proto si zaslouží velkou pozornost.

Teoretická část

1 Finanční gramotnost

1.1 Finanční gramotnost

Finanční gramotnost je nedílnou součástí všeobecné vzdělanosti, všeobecného rozhledu každého člověka. Současná doba přináší mnoho změn, na které je potřeba operativně reagovat. Jen finančně gramotný občan si dokáže vyhledat potřebné informace. Dokáže je porovnat, vyhodnotit a správně se rozhodnout. Zná dobře svoji finanční situaci a své účty platí včas. Pokud se dostane do obtížné situace, informuje své věřitele a hledá vhodná řešení. Před podpisem smlouvy si ji přečte a zeptá se na vše, co je nejasné.

Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finanční zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktivit a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.

(http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf)

Finanční gramotnost se dělí na gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou.

1.2 Peněžní gramotnost

Peněžní gramotnost občanům pomáhá v orientaci v hotovostním a bezhotovostním peněžním styku. Hotovostní operace probíhají pomocí tzv. hotových peněz – papírových bankovek a mincí. V České republice používáme k placení českou korunu. Hotově se platí za zboží, služby nebo za drobné opravy.

Mzda nebo plat je vyplácena převážně bezhotovostně. Nejprve je nutné zvolit si peněžní ústav. Výběr závisí na jeho dostupnosti, výši poplatků či úroků, na rozsahu

služeb, které poskytuje. Je potřeba zvážit využití a výhodnost kreditní nebo debetní platební karty.

Při sjednání úvěru je rozhodující roční procentní sazba nákladů (RPSN). V kontextu této problematiky autoři „*Slabikáře finanční gramotnosti*“ uvádějí:

„*V současnosti jde o jediný srovnatelný ukazatel toho, jak je úvěr skutečně drahý*“
(kol., 2011, s. 145).

Dále se zvažuje, jak dlouhou dobu bude úvěr splácen a jak velká může být měsíční splátka. Pokud finanční prostředky zbývají, může se zvažovat o sjednání spoření, nebo investování. Důležitou součástí finančních produktů na trhu jsou různé druhy pojištění, které mnoho lidí podceňuje a zároveň mnoho lidí zneužívá.

Peněžní prostředky potřebujeme k uspokojování svých každodenních potřeb, jestliže je dokážeme správně zhodnotit, je náš život příjemnější.

1.3 Cenová gramotnost

Znalosti měření inflace, nabídky a poptávky nebo tvorba cen patří do gramotnosti cenové. V dnešní době se dostávají do popředí zájmu pořady, které upozorňují spotřebitele na klamavé reklamy, na cenové triky v návaznosti na kvalitu nebo množství výrobku. Pokud si spotřebitelé uvědomí, co kupují a kolik to stojí, mohou značně ovlivnit poptávku i nabídku zboží a hlavně jeho cenu na trhu. Cena se pohybuje v závislosti na spotřebě tzv. spotřebního zboží.

Důležitým ukazatelem ekonomiky státu je míra inflace. Růst inflace ovlivňuje kupní sílu obyvatel. Za stejnou mzdu si koupíme méně zboží. Citovaný „*Slabikář finanční gramotnosti*“ inflaci následně definuje takto: „*Inflace znamená znehodnocení peněz.*“ (kol., 2011, s. 254)

Česká národní banka se snaží svou aktivní finanční politikou usměrňovat míru inflace a tím udržet cenovou stabilitu. Inflaci měří Český statistický úřad.

1.4 Rozpočtová gramotnost

Využití znalostí v oblasti rozpočtové gramotnosti znamená porozumění veřejným financím, pochopením principu sestavování rozpočtů měst a obcí, rozpočtu vlády nebo státního rozpočtu. Každý rozpočet má své příjmy a své výdaje. Do příjmů státního rozpočtu patří mimo jiné různé typy daní. Autoři *„Slabikáře finanční gramotnosti“* charakterizují daň jako:

„Zákonem stanovenou povinnou platbu vybíranou správcí daní ve prospěch veřejných rozpočtů. Daň je označována jako platba nenávratná, neekvivalentní, neúčelová, přičemž při jejím výběru se zpravidla mění forma vlastnictví peněz (z peněz soukromých se stávají peníze veřejné). (kol, 2011, s. 272)

Daně jsou přímé a nepřímé a setkáváme se s nimi neustále. Výdajové položky představují výdaje státu na státní správu, školství, kulturu, dopravu atd.

V rámci rodiny se sestavuje rodinný rozpočet. Princip sestavování je vždy stejný. Na jedné straně jsou všechny rodinné příjmy a na straně druhé – rodinné výdaje. Nesmí se zapomenout na výdaje, které se platí nepravidelně, např. čtvrtletně, pololetně nebo jedenkrát za rok. Při porovnání může dojít k přebytku. Příjmy jsou vyšší než výdaje nebo mohou být v rovnováze. Velký problém nastává u schodu, kdy výdaje jsou vyšší než příjmy. Lidé to řeší dalším zadlužováním, což může vést k sociálnímu vyloučení. Pro rodinu s dětmi to bývá zničující.

Hospodaření se musí každý naučit, proto je důležité dávat dětem kapesné. Učí se správně využívat své finance a získávají tak i základní informace a zkušenosti s penězi. Jestliže rodina dokáže sestavit rodinný rozpočet, může lépe plánovat budoucnost a zabezpečit se na stáří. Dokáže pak efektivněji hospodařit.

2 Příčina předlužení a pomoc

2.1 Nezaměstnanost

Nezaměstnaný člověk, který dříve chodil pravidelně do práce, ztrácí sociální kontakty, možnost seberealizace a nezávislost. Zásadně se mu mění naučený denní režim a životní styl. Méně finančních prostředků, neschopnost platit a splácet své finanční závazky vyvolávají stres. Podle Vágnerové (2000, s. 735) nezaměstnanost lidé prožívají jako ztrátu, vyvolávající depresi. Člověk má strach z budoucnosti, stává se zranitelnějším. Reakcí bývá zlost a vztek, který se obrací proti viníkovi této situace. Ztráta zaměstnání má negativní dopad na zdraví, rodinu a přátele. Lidé žijí skromněji a po čase přestávají práci hledat. Stanou se závislými na sociálních dávkách, což zatěžuje státní rozpočet. Hledání práce není jednoduché pro lidi bez vzdělání nebo s handicapem.

2.2 Předlužený člověk, oddlužení

Ztráta zaměstnání, dlouhodobá nemoc, rozvod, nebo chybně uzavřená smlouva vedou člověka k neschopnosti řádně a včas platit nutné výdaje domácnosti. Lidé se často chovají iracionálně a uzavírají další půjčky, které mají sloužit k umoření dluhů a stávajících půjček. Ty jsou často nevýhodné s vysokými náklady (RPSN). Dostávají se do dluhové pasti a žijí ze sociálních dávek. Dochází k nárůstu kriminality, závislosti, prostituci a bezdomovectví.

Pokud občané nejsou schopni finančně zabezpečit své základní životní potřeby, mohou požádat o pomoc v hmotné nouzi. Musí prokázat snahu svou životní situaci řešit.

Ve „*Slabikáři finanční gramotnosti*“ autoři zdůrazňují:

„Pomoc v hmotné nouzi je koncipována tak, aby osobám s nedostatečnými příjmy byla zabezpečena pomoc, ale aby zároveň byla zajištěna jejich motivace a stimulace k soběstačnosti a odstranění jejich závislosti na sociálních dávkách“

(kol., 2011, s. 79).

Člověk, který je finančně vzdělaný myslí na budoucnost, má své úspory a dokáže pružně reagovat na vzniklou situaci, například si sníží nebo pozastaví nutné platby. V případě neschopnosti dál splácet své závazky, může dlužník požádat o oddlužení.

Týká se nepodnikatelů. Nutné je prokázat upřímnou a poctivou snahu vyrovnat minimálně 30% svých závazků po dobu 5 let. U soudu se posuzuje povaha dluhů. Dlužník musí plnit přísné podmínky a nesmí jít o nepoctivý záměr. Toto řešení poskytuje lidem druhou šanci začít znovu, s nulovými peněžními závazky, uvádí se ve „*Slabikáři finanční gramotnosti*“ (kol., 2011, s. 385)

2.3 Sociální služby sociálního státu

Sociální politika státu slouží svým občanům k zajištění sociálních jistot a pomáhá při prosazování jejich práv a zájmů. Sociálně slabým a znevýhodněným občanům jsou vypláceny sociální dávky. Ve městech a obcích jsou zřizovány bezplatné poradny, nebo ubytovací zařízení pro lidi v nouzi, nebo pro hendikepované spoluobčany. Stát přispívá na výchovu dětí a vytváří podmínky pro lepší život seniorů.

Sociální politika státu není jednoznačně definována Franclová, Novotný (2008, s. 16) ji charakterizují jako soubor aktivit, směřujících ke zlepšení životních podmínek obyvatel, k udržení jejich bezpečí a suverenity.

Sociální politiku státu vykonává Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. Na základě zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, poskytují tyto služby kraje, obce, nestátní neziskové organizace a fyzické osoby.

„ Sociální práce je společensko – vědní disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoba, nezaměstnanost, zanedbávání výchovy, diskriminace, delikvence)“
(Matoušek et al., 2003, s. 11).

Práce s klienty spočívá ve zvýšení sebedůvěry, nasměrování klienta správným směrem a v pomoci pochopení jeho problému. Cílem je, aby si každý chtěl a uměl pomoci sám. V dnešní době, kdy je vysoká nezaměstnanost a finanční podpora státu se stále snižuje, je tato práce nelehká.

V návaznosti na zvyšování finanční gramotnosti občanů může být sociální práce brána jako služba sociálního poradenství a služba sociální prevence, s úmyslem zabránit

sociálnímu vyloučení, v důsledku těžké životní situace občana. Sociální pracovník se setkává s občany sociálně znevýhodněnými, kteří potřebují jeho odbornou pomoc. Jejich průběžné vzdělávání je dáno zákonem a je víc než nutností.

2.4 Ochrana spotřebitele

Ochrana spotřebitele je především založena na platných zákonech a prevenci. Zákony by měly občanům přinášet jistotu a bezpečí. Znalost práv a jejich uplatňování by měla být prevencí před nesprávným rozhodnutím.

Klient má právo na informace, má právo si každý dokument důkladně přečíst a prostudovat, popřípadě se poradit. Smlouvy bývají psány malými písmenky, jsou obsáhlé a mohou obsahovat povinnosti, které je potřeba dobře zvážit. Nikdo nikoho nesmí do podpisu smlouvy nutit. Po podepsání smlouvy je smlouva platná a její podmínky se musí dodržet.

V případě nejasností, nebo potřeby pomoci při zmírnění následků se může občan obrátit na bezplatné občanské poradny (AOP), které jsou dnes po celé ČR. Adresy je možné najít na internetových stránkách MPSV.

Ochrana spotřebitele je jednou z funkcí České národní banky. Stížnost, týkající se subjektů, nad kterými má ze zákona dohled – banky, pojišťovny, směnárny apod., musí být podána v písemné listinné nebo e-mailové podobě.

Většina stížností je neoprávněných, smlouvy jsou řádně podepsány a klienti (dlužníci) jsou povinni je v předepsaných termínech plnit.

Některé oblíbené pořady v televizi seznamují diváky s příběhy lidí, dostávajících se do finančních problémů díky nekalým praktikám obchodníků, zprostředkovatelů nebo finančních poradců. Tyto pořady upozorňují na nejasnosti ve smlouvách nebo mezery v zákonech. Pomocí reportáží, článků nebo i zábavných pořadů se média snaží upozorňovat na nedostatky výrobků a služeb. Učí spotřebitele vybírat si kvalitu,

porovnávat ceny a množství. Připomínají právo na reklamaci nebo možnost vrácení výrobku. Je to jeden ze způsobů účinné prevence, oslovující nejširší veřejnost.

2.5 Reklama v masmédiích

Masmédia neboli hromadné komunikační prostředky jsou všude kolem nás, dostupné každému zájemci. Jednotlivá média se liší svým charakterem, svými cíly – informovat, přesvědčit nebo pobavit určitou skupinu obyvatel. Ovlivňují náš každodenní život, naše názory, kulturu a estetické cítění, vychovávají nás.

Řada z nich (Kraus, Poláčková, et al., 2001, str. 70 – 71) upozorňuje na nemožnost regulovat obsah a formy pomocí zákonů, nařízení nebo zákazů. Jediným regulátorem je adresát, který má vždy možnost výběru. Poukazuje na nezodpovědnost některých autorů vůči nejmladší generaci, ohrožujících jejich chování a životní postoje. V médiích se často ukazuje arogance a agresivita. Programová složení diktují zisky, kvalitní programy vysoké úrovně se neobjevují často.

Masmédia mají mnoho funkcí – informativní, komunikativní, přesvědčovací nebo rekreační. Nutí člověka k zamyšlení, ke vzdělávání. Slouží k relaxaci, důležitou úlohu hrají v rodině, kdy všichni společně sledují oblíbený pořad, poslouchají rádio, čtou zajímavý článek nebo tráví společný čas na internetu.

Velký rozvoj internetu umožňuje propojenost lidí na celém světě. Má mnohostranné využití, neomezený obsah. Využívá interaktivní komunikaci, je to nejdynamičtější médium vymykající se kontrole.

Působení médií na člověka využívají prodejci. Chtějí, aby se jejich nabídka vryla zákazníkům do paměti, vyvolávají u nich potřebu a zájem pomocí reklamy. Reklama musí být dobře cílená. Útočí na zákazníka denně, je na ní závislý prodej výrobků. V článku „*Firmy letos chtějí měnit zákaznickou strategii*“ (<http://www.mediaguru.cz/2013/02/firmy-letos-chteji-menit-zakaznickou-strategii>) je popisována nová strategie reklamy v době krize. Prodejci se v reklamě zaměřují na zákaznickovy zkušenosti se značkou. Všímají si, jak je zákazník spokojen s kvalitou,

s cenou, s chováním personálu nebo se vzhledem prodejny. Upozorňují na důležitost doporučení od známých.

Reklama je vždy cílená pomocí použitého média. Cílová skupina návštěvníků kina se liší od cílové skupiny posluchačů rádia. Ta se zase liší podle stanice nebo regionu, kde se rádio poslouchá. Tisková reklama oslovuje pravidelně velmi širokou cílovou skupinu. Cílová skupina televizních diváků se dělí podle druhu pořadů, které sleduje. Internet oslovuje převážně mladší generaci. Reklama zde má mnoho podob. Působí online, vždy při spuštění.

Reklama upoutává, informuje, přináší zajímavé nabídky. Spotřebitel by měl být obezřetný a podávané informace si prověřil a zpřesnil. Informace bývají neúplné a zkreslující, ale i tak může jít o zajímavý výrobek nebo službu, jen je potřeba si vše vždy důkladně ověřit.

3 Výchova a vzdělávání dospělých k finanční gramotnosti v ČR

3.1 Výchova a vzdělávání dospělých

Žijeme ve 20. století, naše společnost je zaměřená na spotřebu, je silně ovlivněná technickým pokrokem. Lidé se orientují na sebe, na svoje zájmy a úspěchy. Současný člověk se musí rychle rozhodovat a pružně reagovat na vzniklé situace. Problémy globalizace, rychle se rozvíjející komunikační technologie, klimatické změny, společenské změny, přináší velké změny ve společnosti, projevující se výchově jednotlivce.

„Výchova je činnost životem podmíněná a život podmiňující. Výchova je nepochybně proces podílející se na utváření osobnosti (celých sociálních skupin), a tím vlastně na spoluutváření celé společnosti. (Kraus, Poláčková et al., 2001, s. 41)

Výchova a vzdělávání provází člověka celým životem. Ekonomické a sociální tlaky ho nutí zamýšlet se nad potřebou soustavného vzdělávání. Motivací je rozvoj vlastní

osoby, zvládání nových technik a technologií. Dospělý člověk k učení využívá moderní výukové technologie i klasické způsoby výuky.

„Vzdělávání lze charakterizovat jako proces, v němž si prostřednictvím vyučování člověk osvojuje soustavu poznatků a činností, kterou vnitřním zpracováním (zejména interiorizací), učením, přetváří ve vědomosti, dovednosti a návyky.“

(Mužík, 2004, s. 13)

Pro dospělého člověka je vzdělání cílené, spojené s určitou představou. Cíl by měl být reálný a dosažitelný. Na konečný efekt má vliv motivace, zájem účastníka vzdělávání, snaha i vynaložené úsilí.

V knize *„Kapitoly z didaktiky vzdělávání dospělých“* (Procházka, Somr, 2008) se autoři zamýšlí nad důležitostí motivace pro dospělého člověka. Nutností stanovení si reálného cíle, který mu vyřeší problémy a přinese štěstí a úspěch. Motivy člověka jsou v uspokojování potřeb zejména v potřebě odstraňovat vlastní nedostatky, v potřebě vlastního rozvoje, sebeuplatnění a následného ocenění. Potřeba zlepšení odborné komunikace na pracovišti, propouštění nebo změna zaměstnání jsou motivací pro další vzdělávání. Touha vyniknout, touha po poznání i odstranění nudy, jako potřeba smysluplné náplně může být reálným cílem.

Velmi zásadní při vzdělávání dospělých je osoba lektora, který může účastníky strhnout svým zaujetím pro učivo a výrazně tím zvýšil jejich motivaci. Účastníci se liší svými vědomostmi, zkušenostmi, zvyky a postoji, což na lektora klade velké nároky.

V oblasti finanční gramotnosti by vzdělání mělo mít část teoretickou a praktickou. Účastníci se musí seznámit s finančními pojmy a produkty, s legislativou, dotýkající se finančnictví. Důležité je naučit se vyhledávat potřebné informace. Účastníci by měli zvládat jednání pod tlakem, naučit se asertivnímu jednání, znát svá práva. Jejich využití v praxi může pomoci k uvědomění si svých možností při jednání. Klient je ten, kdo má rozhodující a konečné slovo.

Zvládání obtížných nátlakových situací si může účastník vyzkoušet prostřednictvím inscenačních nebo simulačních výukových metod. Později, když pozná změny svého jednání, bude motivován své dovednosti a znalosti dále prohlubovat.

Nezastupitelná je úloha státu jako garanta výchovy a vzdělávání v neziskových pomáhajících zařízeních. Příprava kvalitních projektů zaměřených na využitelnost poznatků v praxi pro nejohroženější občany. Hodnocení takovýchto projektů je obtížné. Zpětnou vazbou může být nezávislé hodnocení sociálních pracovníků, v dlouhodobém horizontu pak méně předlužených občanů, žádajících o oddlužení.

3.2 Koncepce vzdělávání v ČR

Rostoucí technický pokrok a zvyšující se pracovní nároky na zaměstnance přináší potřebu kvalifikované pracovní síly. Zvyšování kvalifikace přináší pro jednotlivce lepší pracovní příležitosti s lepším finančním ohodnocením. Více finančních prostředků znamená lepší uspokojování svých potřeb, a tím i lepší a hodnotnější osobní život.

Finanční krize zasáhla do rozpočtů mnoha rodin. Zvyšuje se nezaměstnanost a snižují se příjmy. Rodiny začínají šetřit a žijí ze sociálních dávek. Do státního rozpočtu přichází méně příjmů a rostou výdaje. Rozpočty zemí se dostávají do deficitu, zavádějí se sociální a daňové reformy, které postihují převážně sociálně nejslabší část občanů.

Evropská unie rozvádí problematiku finančního vzdělávání v Bílé knize o politice finančních služeb 2005-2010. V rámci OECD je vytvořena mezinárodní skupina pro finanční vzdělávání. Jak se uvádí v souboru studií v souboru studií „*Gramotnosti ve vzdělávání*“ Výzkumného ústavu pedagogického (kol., 2011, str. 65)

Na národních úrovních se formulují závazné strategie finančního vzdělávání. V roce 2007 vzniká při Ministerstvu financí ČR Strategie finančního vzdělávání, která je v roce 2010 aktualizována a přijata vládou ČR jako Národní strategie finančního vzdělávání.

Národní strategie finančního vzdělávání vychází z doporučení nadnárodních organizací OECD a EU. Shrnuje význam finančního vzdělávání a mapuje současný stav

na základě výzkumu společnosti STERM/MARK realizovaného pro ministerstvo financí v roce 2007.

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf)

Přibližuje dosavadní kroky finančního vzdělávání – zahájení činnosti Pracovní skupiny v roce 2006 a vydání Standardů finanční gramotnosti v roce 2007.

V roce 2008 získala Česká národní banka ze zákona dohled nad ochranou spotřebitele na finančním trhu a v roce 2009 je zde ustavena projekční skupina finančního vzdělávání.

V Národní strategii finančního vzdělávání je zveřejněna definice finanční gramotnosti. Jsou zde představeny a dva pilíře finančního vzdělávání – Finanční vzdělávání žáků v počátečním vzdělávání a Finanční vzdělávání občanů v dalším vzdělávání, zaměřeném na občany jako na spotřebitele, zajišťovaném především soukromým sektorem a subjekty veřejné správy.

V závěru je zdůrazněna role jednotlivých subjektů a zveřejněn akční plán zahrnující aktivity subjektů veřejné správy v období 2005 – 2015.

Jednotlivá ministerstva se aktivně zapojují do finanční výchovy a vzdělávání. Ministerstvo vnitra ČR, je jedním ze zakladatelů Aliance proti dluhům, která zahájila činnost 4. 5. 2011. Její vznik souvisí s nárůstem počtu předlužovaných spoluobčanů, jejich psychickou zátěží, která je může vést až k spáchání trestného činu a s neustálým zvyšováním nákladů ve věznicích souvisejících s vysokým počtem uvězněných osob. (<http://www.mvcr.cz/clanek/vznikla-aliance-proti-dluhum.aspx>)

Ministerstvo práce a sociálních věcí podporuje programy na podporu zaměstnanosti, některé jsou zaměřené přímo na finanční gramotnost.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy navazuje svou činností na první pilíř „Národní strategie“ a podporuje zavádění finančního vzdělávání do škol. Každý rok

vyhlašuje Soutěž finanční gramotnost pro žáky základních a středních škol. Ve školním roce 2012/2013 probíhá již 4. ročník.

(<http://www.msmt.cz/mladez/4-rocnik-souteze-financni-gramotnost-pro-skolni-rok-2012>).

Praktická část

4 Cíle praktické části

Cílem mé bakalářské práce je analyzovat zájem dospělé populace o nové informace v oblasti finančních produktů. Jakým způsobem se nejčastěji k informacím dostávají a kolik času jsou ochotni věnovat rozhodování o správném zhodnocení vlastních finančních prostředků. Práce ukáže směr, jakým by se měla výchova a další vzdělávání dospělé generace ubírat, tak jak to vidí respondenti a pracovníci pomáhajících profesí v porovnání s koncepčním řešením této problematiky. Práce bude probíhat ve dvou částech.

V první praktické části bakalářské práce za pomoci dotazníkového šetření oslovím dospělé ve věku 39 - 55 let a zmapuji jejich znalost základních finančních produktů a pojmů nezbytných pro dobrou orientaci ve světě financí, zjistím, jestli respondenti využívají své vědomosti v praxi. Bude mě také zajímat, do jaké míry spoléhají na sebe nebo využívají služeb finančních poradců. Důležitou otázkou bude i následná pomoc – na koho by se obrátili, v případě nemožnosti platit svoje závazky. Nejdůležitější bude ověřit, jak dospělí chápou své další finanční vzdělávání, jak jsou ochotni se do něho zapojit, kde hledají informace a mají-li o nové informace zájem. Jak moc jejich rozhodnutí ovlivňují média, zejména reklama.

V druhé části využiji formu řízeného rozhovoru a oslovím pracovníky, kteří přicházejí do styku s lidmi, kteří pomoc potřebují a vyhledávají ji. Budu kontaktovat zejména sociální pracovníky v pomáhajících zařízeních, kteří pomáhají lidem v nouzi a zaměstnance krajského odboru sociální péče. Chtěla bych porovnat, v čem se liší a v čem se naopak shodují jejich názory na vzdělávání a výchovu dospělých v oblasti finanční gramotnosti s mými respondenty. Bude pro mě důležitý názor na finanční vzdělávání znevýhodněných skupin občanů, se kterými se setkávají a jaké formy by vzhledem ke svým zkušenostem doporučili.

5 Hypotézy

Hypotéza č. 1: Dospělá populace se špatně orientuje v základních finančních pojmech

Hypotéza č. 2: Dospělá populace se chce dále vzdělávat

Hypotéza č. 3: V případě finančních potíží by respondenti hledali informace nejprve v médiích

Hypotéza č. 4: Pro sociálně znevýhodněné občany existují bezplatné programy zaměřené na podporu finanční gramotnosti

6 Použitá metoda výzkumu

První část bakalářské práce je založena na dotazníkovém šetření s analýzou a interpretací získaných výsledků. K zajištění informací nutných pro zpracování, byla použita varianta anonymního dotazníku. Respondenti měli možnost z výběru nabízených odpovědí. Snaha byla uzavřené otázky formulovat jasně a srozumitelně.

Výhodou dotazníku je velké množství dat v relativně krátkém čase, nevýhodou je vytváření sugestivních odpovědí, přístup respondentů bývá povrchní.

Ve druhé části bylo potřeba ověřit méně informací u konkrétní skupiny respondentů, a proto byla zvolena metoda řízeného rozhovoru. Informace byly získány v přímé interakci s jednotlivými respondenty – osobním rozhovorem a telefonicky.

Výhodou řízeného rozhovoru je větší procento dokončených rozhovorů, možnost upřesnění otázky a možnost doplňujících otázek, nevýhodou je větší časová náročnost, oproti dotazníku i menší počet respondentů.

7 Průzkum dospělé populace v oblasti finančních znalostí

7.1 Charakteristika výzkumného vzorku – dotazník

Výzkum byl zaměřen na vzorek dospělé populace 39 – 55 let. Období střední dospělosti člověka, kdy většinou prochází svojí životní krizí, jsou na něj naší společností kladeny velké nároky, je na vrcholu produktivity. Měl by mít dostatečné životní zkušenosti, aby se mohl kvalitně postarat o sebe, a své děti i rodiče. V rámci finanční gramotnosti se na toto životní období člověka vztahuje druhý pilíř struktury finančního vzdělávání.

K vyplnění dotazníku jsem využila free licenci na internetovém serveru www.vyplnto.cz, sloužící k realizaci internetových průzkumů a sociální síť facebook. Požádala jsem své přátele o vyplnění a rozeslání dotazníku dalším přátelům. Polovina respondentů však neodpovídala mému zadanému věkovému rozhraní. K rozeslání dotazníků jsem použila i svůj e-mail a své známé jsem rovněž požádala o vyplnění a předání dalším známým. Z vyplněných dotazníků jsem vybrala dvě třetiny dotazníků odpovídajících zadanému věkovému rozhraní.

7.2 Analýza dílčích výsledků

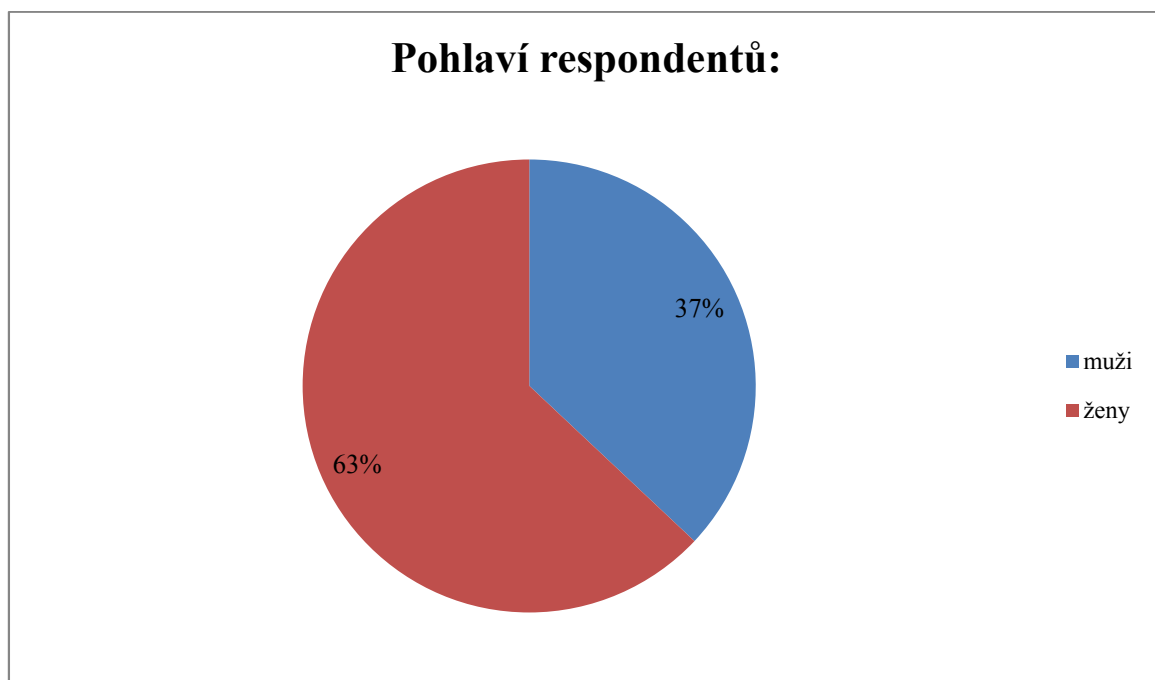
Otázka č. 1: *Věk:*

Graf č. 1: Rozdělení respondentů podle věkového rozhraní

Z navracených dotazníků bylo vybráno 87 respondentů, odpovídajících zadání výzkumu.

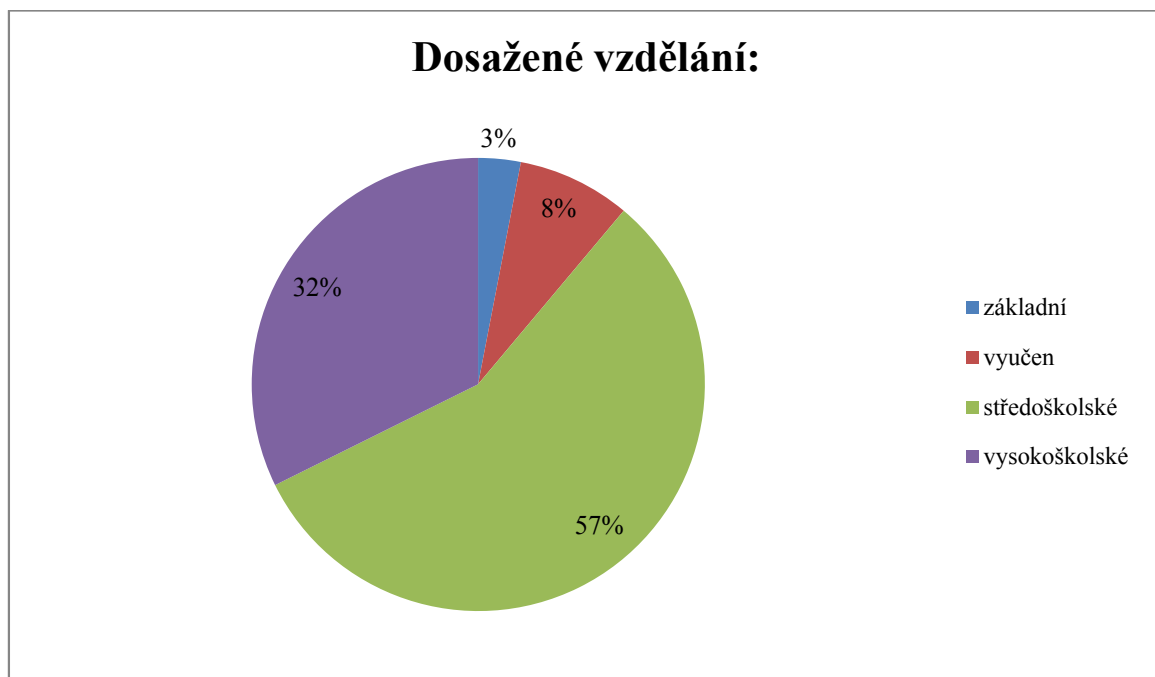
Otázka č. 2: *Pohlaví:*

Graf č. 2: Pohlaví respondentů

Z celkového počtu 87 respondentů vyplnilo dotazník 55 (tj. 63%) žen a 32 (tj. 37%) mužů.

Otázka č. 3 : *Dosažené vzdělání:*

Graf č. 3: Dosažené vzdělání

Dotazník vyplnilo 87 respondentů, většina z nich má středoškolské vzdělání 49 (tj. 56%) nebo vysokoškolské vzdělání 28 (tj. 32%). Základní vzdělání mají pouze 3 (tj. 3%), vyučených je 7 (tj. 8%).

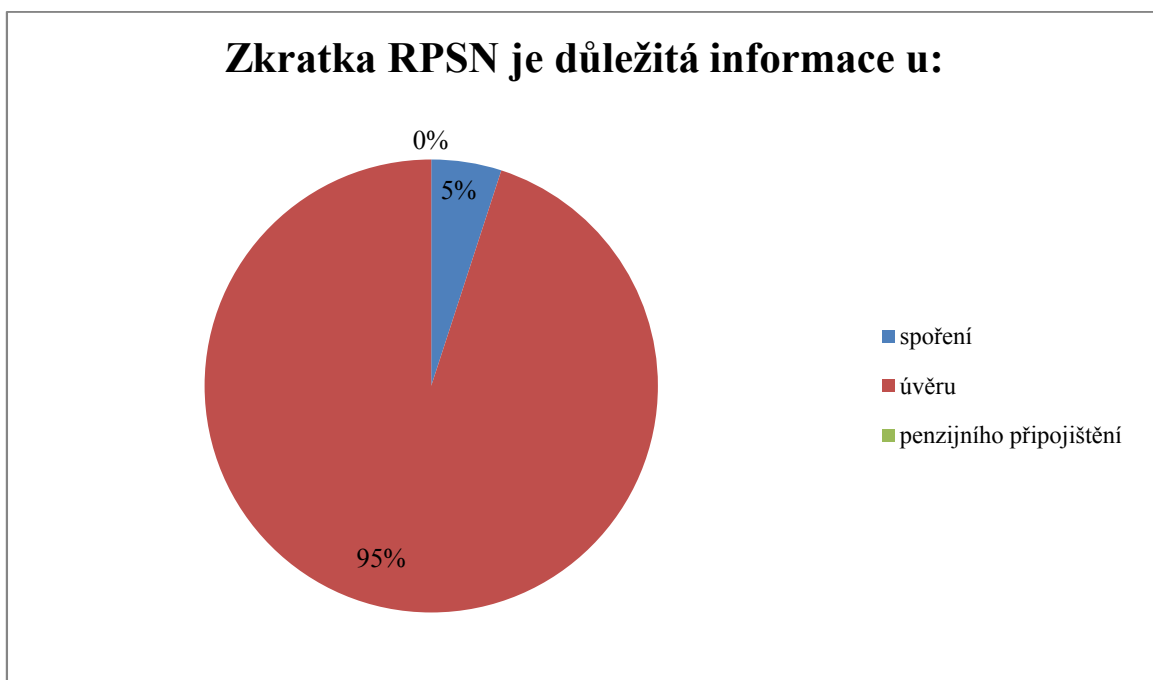
Otázka č. 4: Zkratka p.a. znamená:

Graf č. 4: Zkratka p.a.

Čtvrtá otázka je vědomostní. Zkratka p.a. (per annum) vyjadřuje roční úrok. Většina respondentů 81 (tj. 93%) odpověděla správně, měsíční úrok zvolilo 6 (tj. 7%) respondentů. Odpověď fixní úrok na 5 let nezvolil žádný respondent.

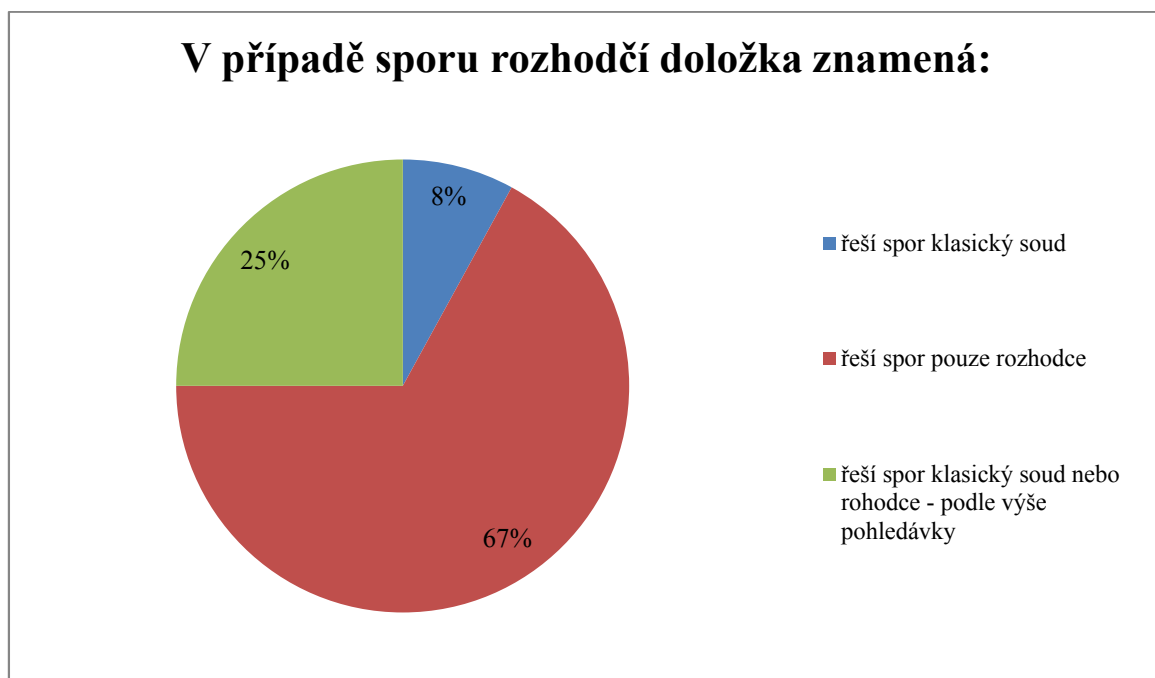
Otázka č. 5: Zkratka RPSN je důležitá informace u:

Graf č. 5: Zkratka RPSN

Zkratka RPSN je roční procentní sazba nákladů. Znamená, kolik bude za úvěr zaplacen celkem za jeden rok. Většina respondentů odpověděla správně 83 (tj. 95%), chybnou odpověď u spoření vybrali 4 (tj. 5%) a odpověď u penzijního pojištění nevybral nikdo.

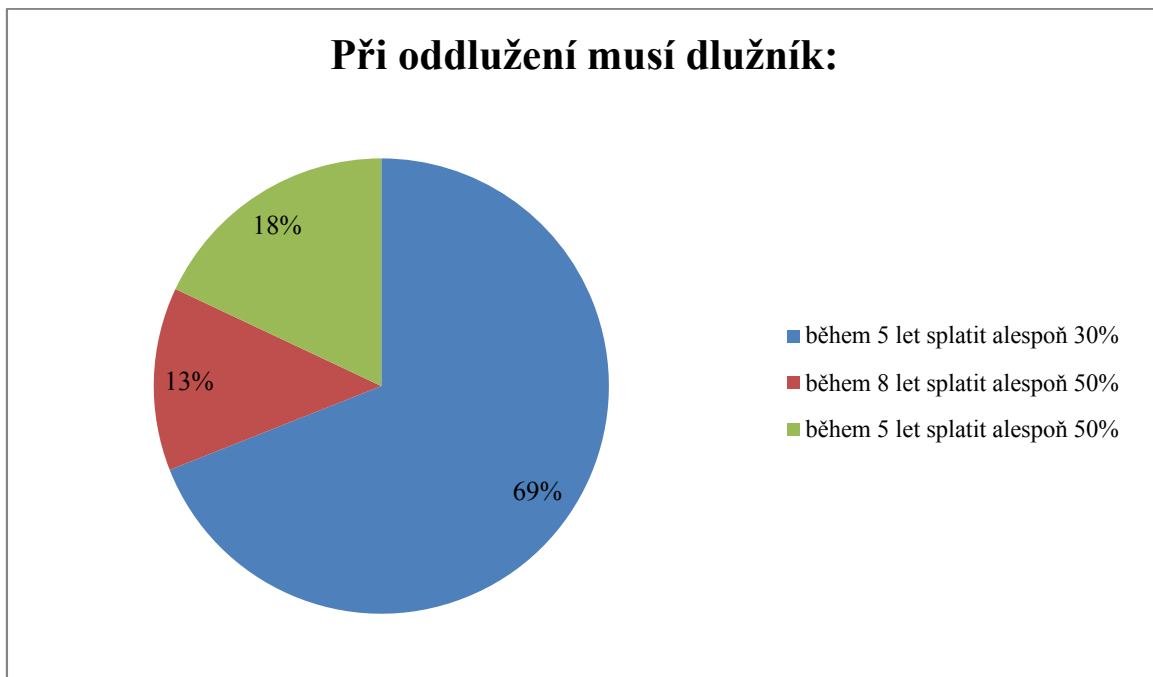
Otázka č. 6: *V případě sporu rozhodčí doložka u smlouvy znamená:*

Graf č. 6: Rozhodčí doložka ve smlouvě

Rozhodčí doložka bývá obsažena v závěrečných ustanoveních smluv nebo ve všeobecných obchodních podmínkách, které jsou součástí smlouvy. Případný spor řeší rozhodce. Odpověď na otázku č. 6 vybralo správně 58 (tj. 67%) respondentů, 22 (tj. 25%) odpovědělo chybně, domnívali se, že je rozhodující výše pohledávky a 7 (8%) dotázaných si myslí, že rozhodčí doložka znamená, že soud řeší klasický soud.

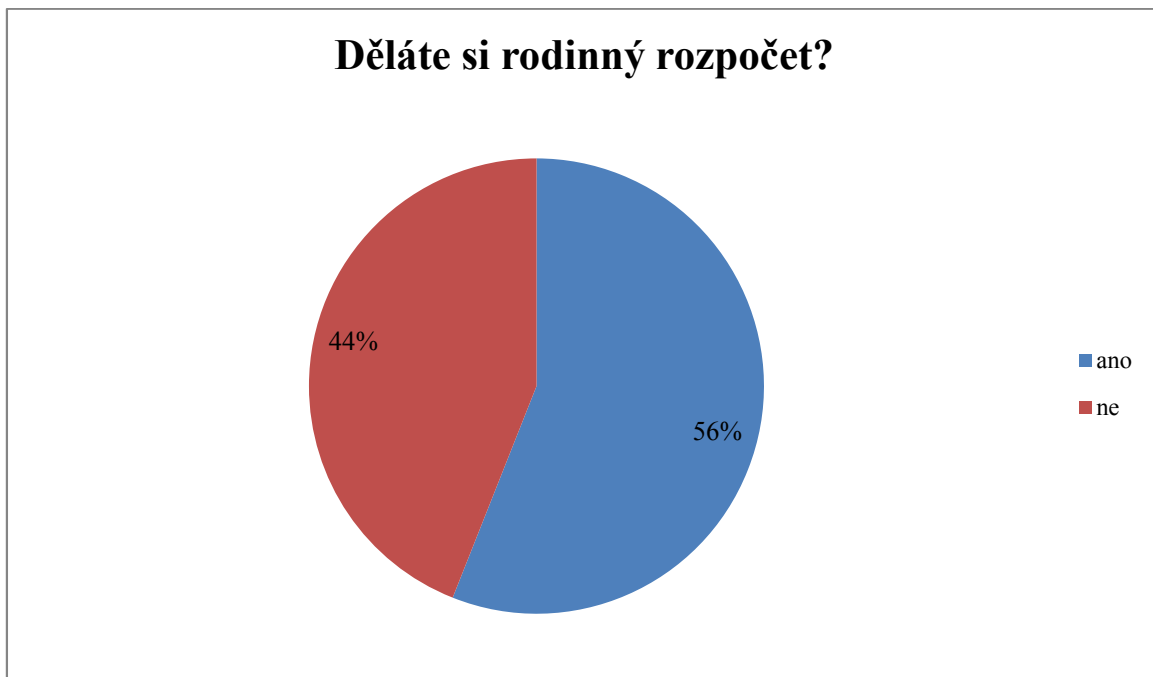
Otázka č. 7: *Při oddlužení musí dlužník:*

Graf č. 7: Oddlužení dlužníka

Dlužník musí při oddlužení splatit během 5 let alespoň 30% závazků, správnou odpověď uvedlo 60 (tj. 69%) dotázaných, druhou odpověď za 8 let splatit alespoň 50% dluhu zvolilo 11 (tj. 13%) dotázaných a 16 (tj. 18%) respondentů si myslí, že splácení trvá 5 let a splatit se musí alespoň 50%.

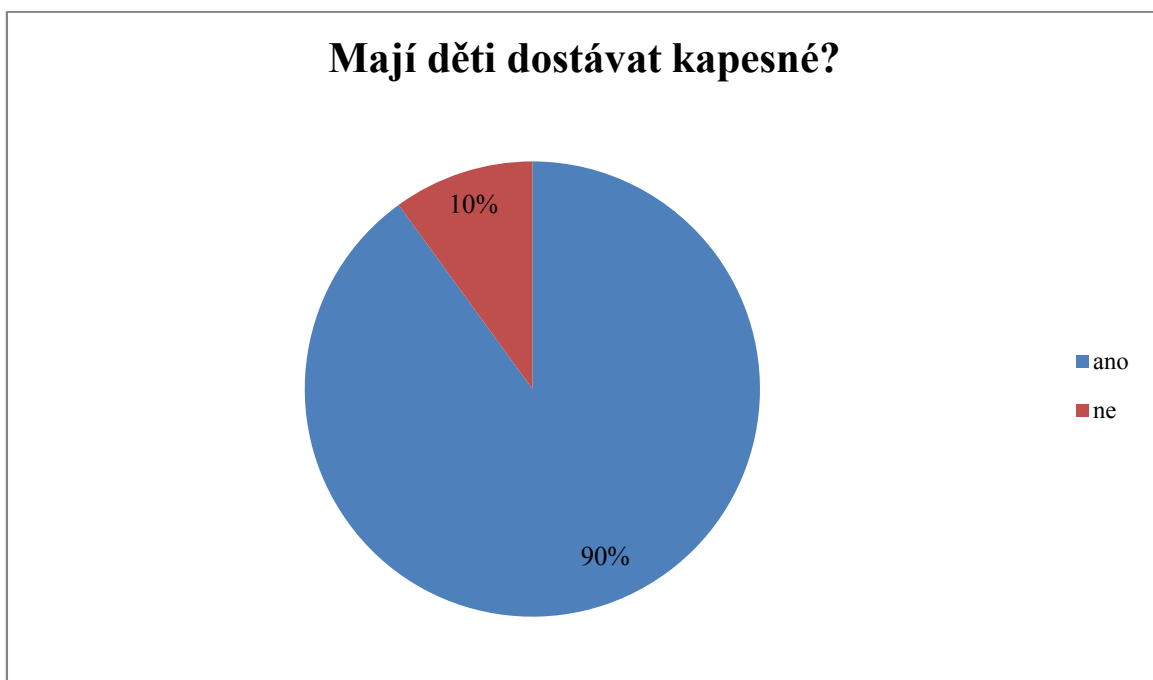
Otázka č. 8: *Děláte si rodinný rozpočet?*

Graf č. 8: Rodinný rozpočet

Jedinou cestou k získání kontroly nad finanční situací jednotlivce nebo rodiny a tím i snížení případných rizik, je vytvoření si rodinného popřípadě osobního rozpočtu. Je tak možné najít zdroje pro rezervy a připravit se tak na mimořádné, neočekávané výdaje. Odpovědi v otázce č. 8 jsou poměrně vyrovnané, rodinný rozpočet si dělá 49 (tj. 56%) a 38 (tj. 44%) respondentů si rodinný rozpočet nedělá.

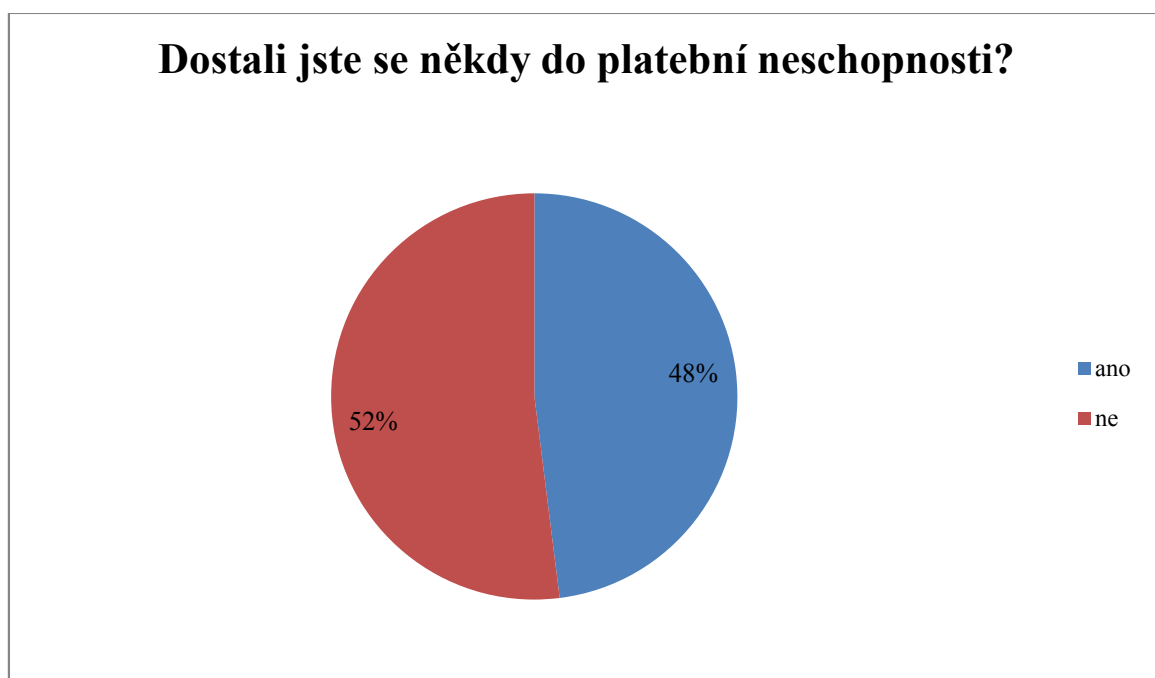
Otázka č. 9: *Mají děti dostávat kapesné?*

Graf č. 9: Kapesné

Podle odborníků kapesné slouží jako výchovný prostředek pro naše děti, učí se hospodařit se svěřenými prostředky. Odpovědi respondentů tento fakt potvrdily. Kladně odpovědělo 78 (tj. 90%) a pouze 9 (tj. 10%) z dotázaných se domnívá, že kapesné děti dostávat nemají.

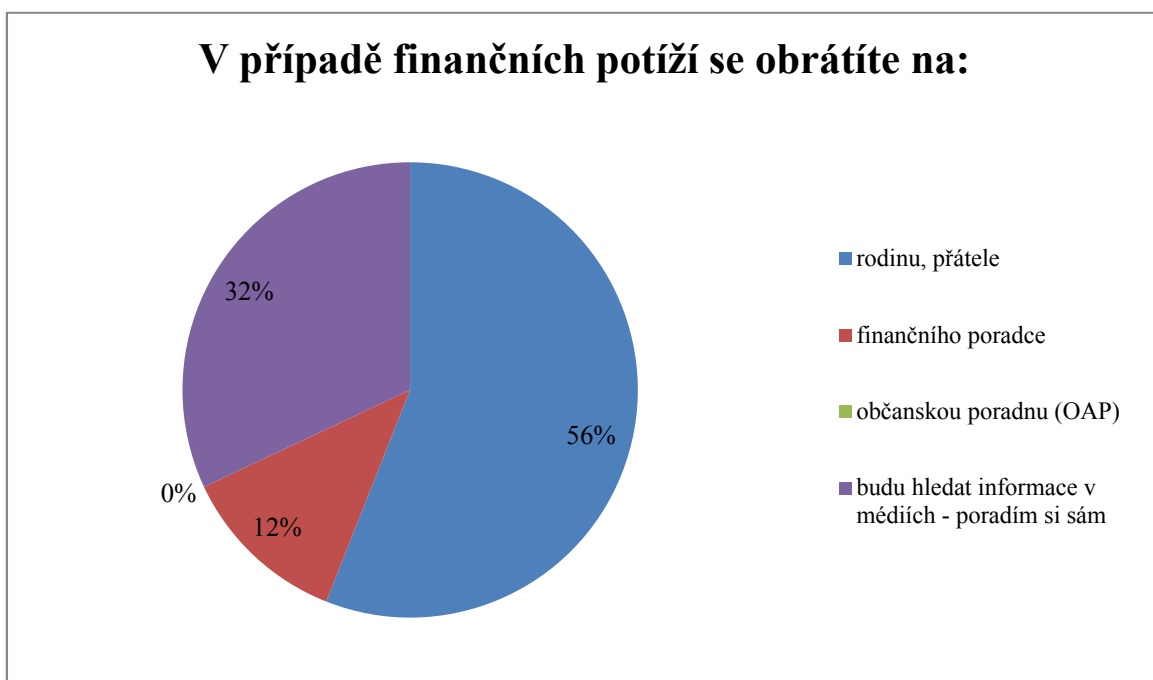
Otázka č. 10: *Dostali jste se někdy do platební neschopnosti?*

Graf č. 10: Platební neschopnost

Do platební neschopnosti se dostalo 42 (tj. 48%) dotázaných a 45 (tj. 52%) dotázaných svou platební neschopnost do této doby řešit nemuselo.

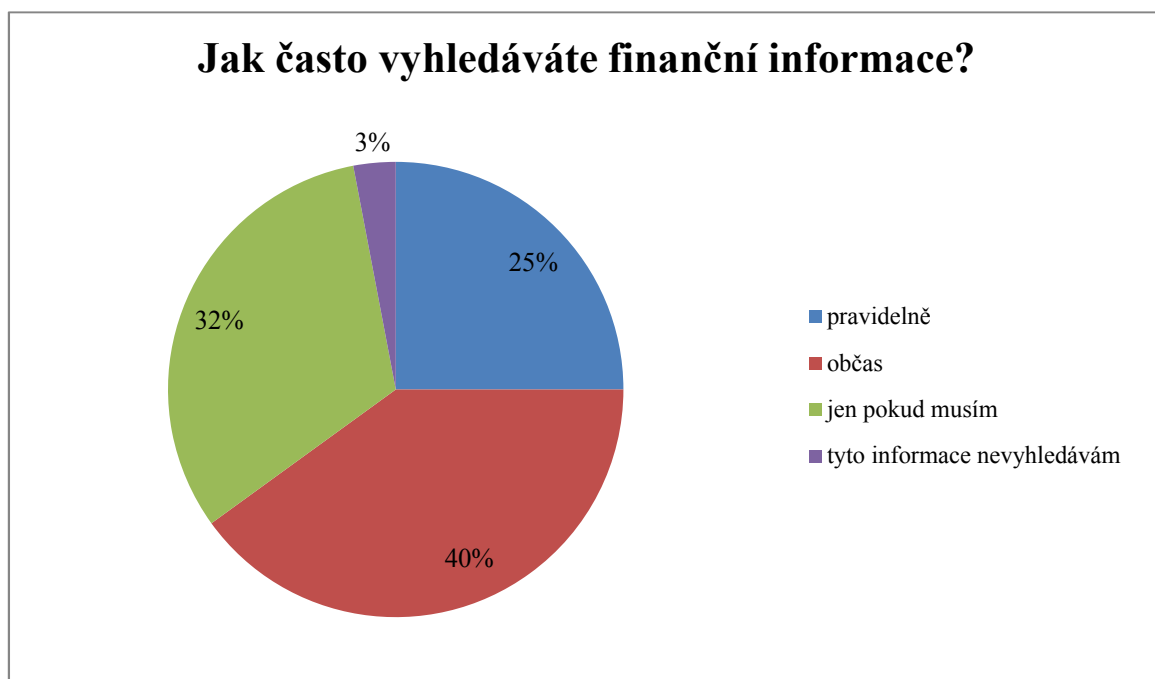
Otázka č. 11: *V případě finančních potíží se obrátíte na:*

Graf č. 11: Na koho se respondenti obrátí v případě finančních potíží

V případě finančních potíží se většina respondentů 49 (tj. 56%) obrátí na rodinu a své přátele nebo vyhledá potřebné informace v médiích a poradí si sami 28 (tj. 32%). Finančního poradce by vyhledalo 10 (tj. 12%) dotázaných a občanskou poradnu nikdo nevyhledá.

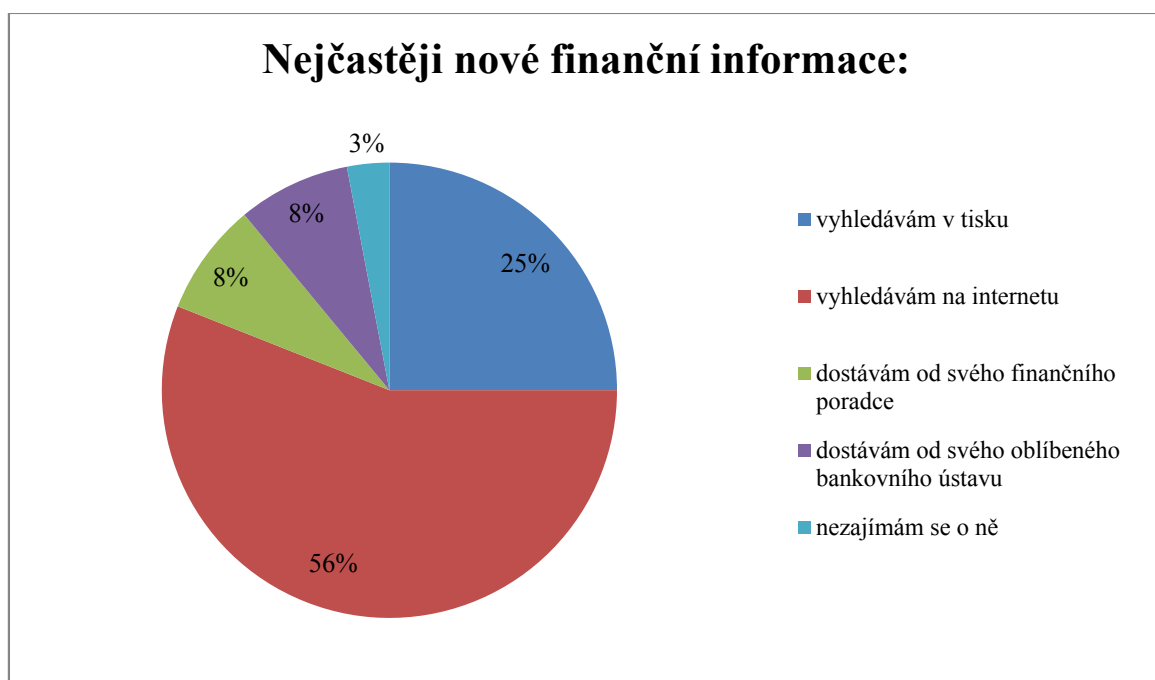
Otázka č. 12: *Jak často vyhledáváte informace?*

Graf č. 12: Jak často respondenti vyhledávají finanční informace

Finanční informace vyhledává pravidelně pouze 21 (tj. 25%) dotázaných, občas 35 (tj. 40%) a jen pokud musím, odpovědělo 28 (tj. 32%) respondentů. Pouze 3 (tj. 3%) dotázaní informace nevyhledávají vůbec.

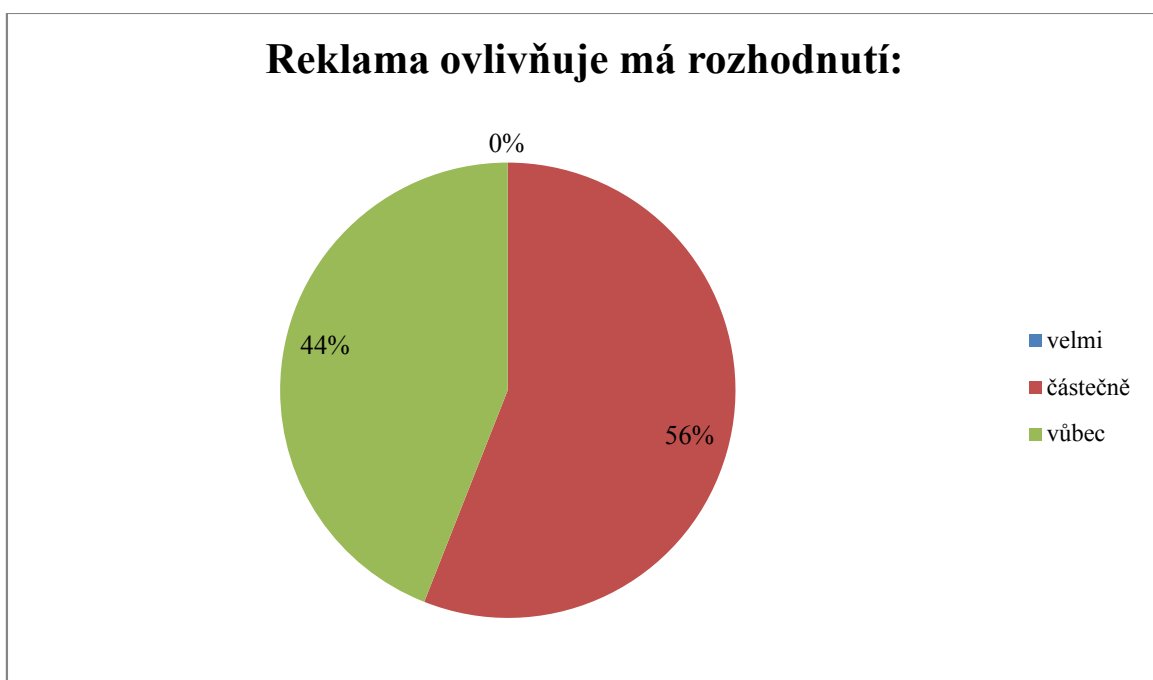
Otázka č. 13: *Nejčastěji nové finanční informace*

Graf č. 13: Kde získávají respondenti finanční informace

Internet jako nejrozšířenější zdroj informací preferuje 49 (tj. 56%) dotázaných, v tisku získává potřebné informace 21 (tj. 25%) dotázaných. 7 (tj. 8%) respondentů dostává finanční informace od finančního poradce a stejný počet od oblíbeného bankovního ústavu. Respondenti 3 (tj. 3%), kteří se o informace nezajímali je ani nikde nevyhledávají.

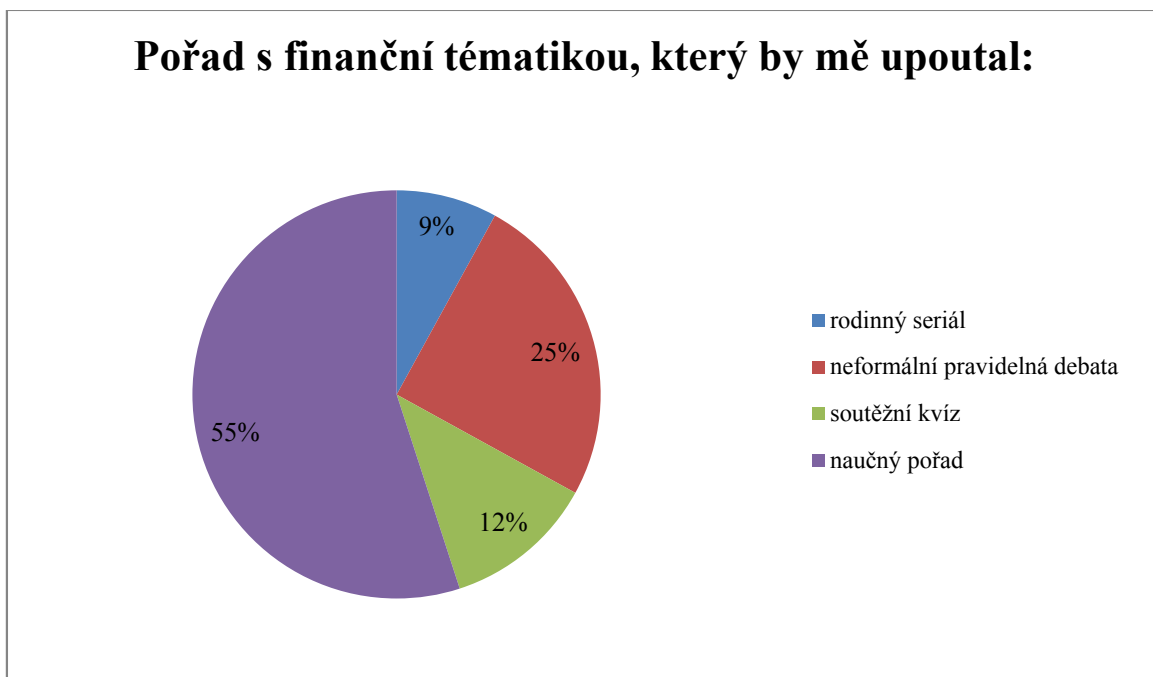
Otázka č. 14: *Reklama v médiích ovlivňuje má rozhodnutí:*

Graf č. 14: Jak reklama ovlivňuje rozhodnutí respondentů

Částečně se nechá reklamou ovlivnit 49 (tj. 56%) dotázaných a 38 (tj. 44%) se jich nenechá ovlivnit vůbec. Velmi se reklamou nenechá ovlivnit žádný s respondentů.

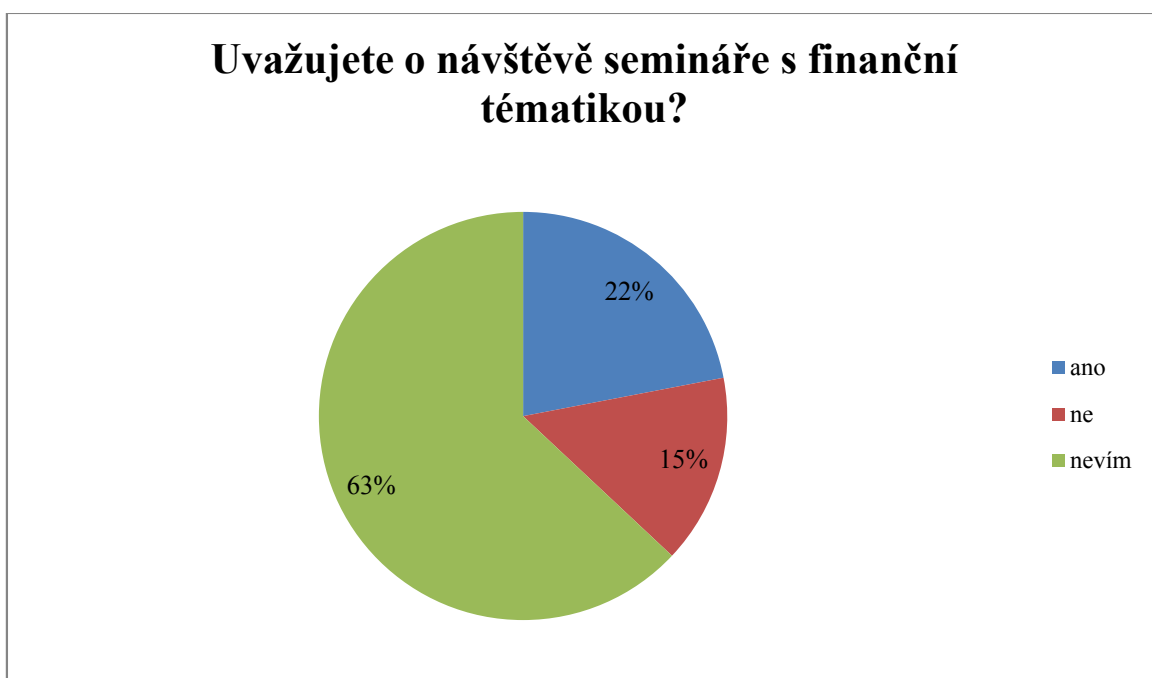
Otázka č. 15: *Pořad s finanční tematikou, který by mě upoutal:*

Graf č. 15: Pořad s finanční tematikou, který by upoutal

Nejvíce by upoutal respondenty 48 (tj. 55%) naučný pořad, na druhém místě se umístila neformální debata 21 (tj. 25%) dotázaných, soutěžní kvíz si vybralo 10 (tj. 12 %) a rodinný seriál pouze 8 (tj. 9 %) dotázaných.

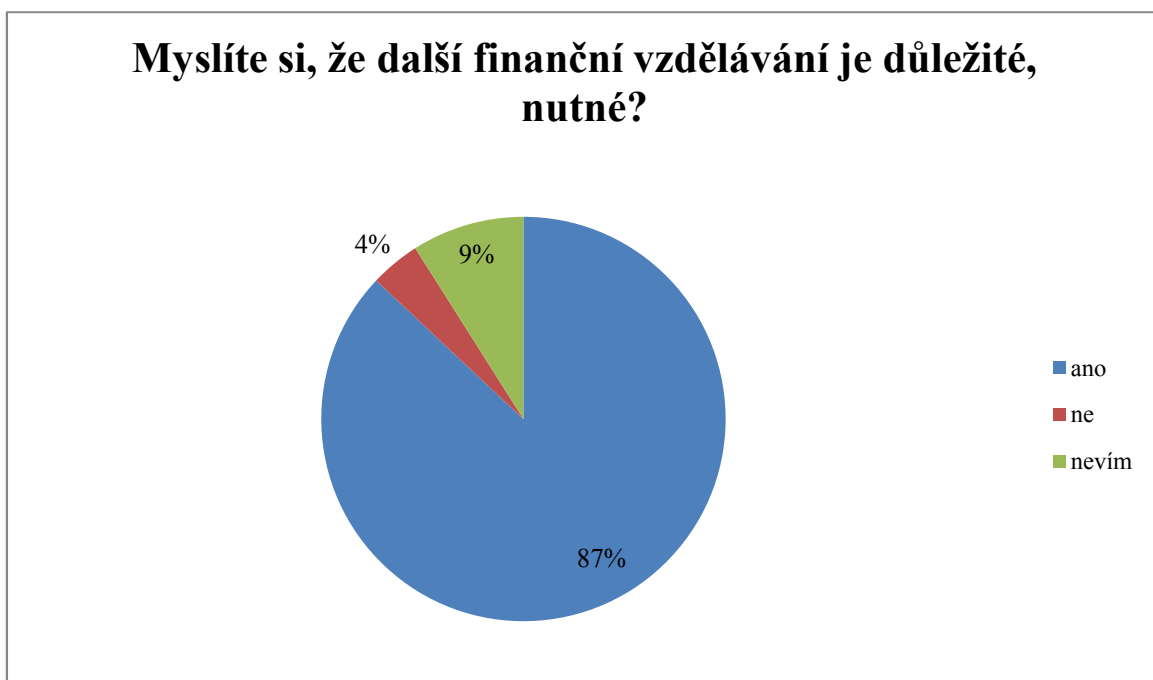
Otázka č. 16: *Uvažujete o návštěvě semináře s finanční tematikou?*

Graf č. 16: Návštěva semináře s finanční tematikou

Většina respondentů 55 (tj. 63%) neví, jestli se zúčastní semináře s finanční tematikou, 19 (tj. 22%) je rozhodnutá se nějakého semináře zúčastnit a 13 (tj. 15%) o návštěvě semináře neuvažují.

Otázka č. 17: *Myslíte si, že další finanční vzdělávání je důležité, nutné?*

Graf č. 17: Je další finanční vzdělávání nutné?

Většina dotázaných 75 (tj. 87%) je přesvědčeno, že další finanční vzdělávání je nutné, neví 8 (tj. 9%) a za nedůležité ho považují 4 (tj. 4 %) respondenti.

..

7.3 Shrnutí

Průzkum ukázal, že střední generace se středoškolským a vysokoškolským vzděláním zná velmi dobře finanční produkty a pojmy. Polovina respondentů přistupuje ke svým financím zodpovědně a dělá si rodinný nebo osobní rozpočet. Většina z dotázaných si uvědomuje, jak je vyplácení kapesného důležité k finanční výchově dětí. Vyplácení pravidelné částky v předem stanoveném termínu učí děti hospodařit, rozhodovat si o svých nákupech, spořit. Ve vyšším věku by měli rodiče založit dítěti bankovní účet, ze kterého bude platit své výlohy. Zároveň se seznámí s placením poplatků a používáním internetového bankovníctví nebo používání platební karty. Měla by být stanovena pravidla (např. drobné úhrady – jízdné, poplatky

za telefon), s možností kontroly ze strany rodičů.

Necelá polovina dotázaných se setkala s platební neschopností. Ukazuje se, jak důležitá je pro tuto generaci rodina a přátelé. Většina dotázaných se v případě finančních potíží obrací na své nejbližší. Třetina respondentů se spoléhá na sebe a finanční informace si vyhledává převážně na internetu a v ostatních médiích.

Na finančního poradce nebo svoji banku nespolehají, jejich pomoc využívají jen částečně a v mnoha případech pozdě.

Jen stěží si dovedeme představit, jak moc nás všechny reklama ovlivňuje. Je dokonale propracovaná a má svá pravidla. Působí na naše smysly a my na ní reagujeme, ať už si to uvědomujeme nebo ne. Respondenti si nepřipouští její působení, polovina uvedla, že se reklamou nenechá ovlivnit a druhá polovina se nechává ovlivnit jen částečně.

Rodinné seriály mají velkou sledovanost a seriál o finančním poradci, nebo z prostředí velké banky, by mohl nenásilnou formou oslovit velké množství diváků. Mohl by ukázat situace, do kterých se běžný člověk může dostat a dostává a poskytnout návod jak se v takových situacích správně zachovat.

Většina respondentů si uvědomuje jak potřebné je pro každého člověka další finanční vzdělávání. Seminář s finanční tematikou by navštívila pouze necelá třetina dotázaných, z předcházejících odpovědí se dá předpokládat, že budou preferovat samostudium za pomoci internetu.

8 Průzkum mezi sociálními pracovníky

8.1 Charakteristika výzkumného vzorku – řízený rozhovor

Výzkum byl zaměřen na pracovníky v níže uvedených zařízeních:

Občanské sdružení Jihočeská růže

Domov pro matky s dětmi v Políkně

Občanské sdružení Rybka – Azylový dům Husinec a Azylový dům Studená

Poradna Eva při Diecézní charitě v Českých Budějovicích

Česká maltézská pomoc Suverénního řádu Maltézských rytířů, pod patronátem

Velkopřevorství českého, středisko České Budějovice, obecně prospěšná společnost

Pro doplnění důležitých informací jsem oslovila pracovníky Odboru ochrany spotřebitele České národní banky a pracovníky Odboru sociálních věcí a zdravotnictví Krajského úřadu Jihočeského kraje.

Část respondentů jsem navštívila osobně, část jsem oslovila telefonicky.

Zajímalo mne, jak stát organizuje nebo jakou formou přispívá na finanční vzdělávání znevýhodněných skupin občanů. Jakým způsobem a jak často jejich další vzdělávání probíhá. Důležité jsou názory sociálních pracovníků na další vzdělávání a výchovu dospělých.

8.2 Vyhodnocení získaných údajů

Velká část mnou oslovených pracovníků v sociálních zařízeních se věnuje matkám bez domova, na které jsou kladeny velké nároky. Samy mají velký problém s financováním vlastních potřeb a přitom by měly být schopny připravit své děti do života, naučit je dobře hospodařit. Pro občany s handicapem je tato doba více než složitá, díky velké nezaměstnanosti je pracovních míst pro handicapované spoluobčany málo a jejich zdravotní pomůcky jsou finančně náročné. Kurzy, semináře nebo přednášky by jim mohly pomoci v lepší orientaci ve finanční problematice.

Z odpovědí oslovených pracovníků vyplynulo, že stát na žádnou formu finančního vzdělávání přímo nepřispívá. Finanční prostředky je možné získat ve formě dotace od MPSV nebo v rámci Individuálního projektu na podporu sociálních služeb v Jihočeském kraji. Vedoucí pracovníci jednotlivých zařízení si uvědomují důležitost vzdělávání svých klientů. Zprostředkovávají přednášky vlastními silami nebo zvou externí odborníky. V rámci přednášek vztahujících se k potřebám běžného života a rodičovství organizují i přednášky finanční gramotnosti. Frekvence přednášek bývá jedenkrát týdně.

Oslovení pracovníci zdůrazňují problém motivace některých klientů, jejich špatnou zkušenost s půjčkami a smlouvami, které uzavřeli a které způsobily jejich platební neschopnost, následné exekuce končící mnohdy i ztrátou domova.

Program seminářů nebo kurzů by všichni uvítali, otázkou je jak by takový program měl vypadat, aby byl dostatečně zajímavý a motivoval jejich klienty. Důležitou otázkou je i finanční náročnost, když jejich finanční prostředky jsou dosti omezené. Bezplatné programy nejsou nikde nabízeny, poradenství proto zajišťují prostřednictvím vlastních pracovníků, což je to pro tato zařízení nejlevnější.

Některé organizace nemají poradenství a výchovu jako svou činnost, pokud se klient ocitne v nouzi a hledá pomoc, doporučují mu publikaci, kterou vydává každoročně Odbor sociálních věcí Magistrátu města České Budějovice *„Průvodce sociální oblastí města České Budějovice - Nejste nám lhostejní, podržíme vás“*. Zde jsou k dispozici

údaje o poskytovatelích sociálních služeb. Získat ji může každý bezplatně na odboru sociálních věcí nebo v informačním centru Magistrátu města České Budějovice.

Zaměstnanci odboru ochrany spotřebitele, poukazují na nutnost dalšího vzdělávání občanů.

V mnoha případech, se kterými se setkávají, klient podepíše smlouvu, aniž by si ji přečetl, nebo ji s někým konzultoval. Tyto smlouvy mají všechny potřebné náležitosti. Jsou správně vyplněné a podepsané a nelze je ani právně napadnout. Pomoc v takových případech je velice komplikovaná. Vyučování finanční gramotnosti ve školách vidí jako velký přínos. Je docela možné, že vzdělané děti budou přenášet své poznatky na své rodiče či prarodiče.

Jako možná motivace k dalšímu finančnímu vzdělávání může sloužit i prožitá zkušenost s osobním bankrotem. Klient, který 5 let žije jen s minimální přesně stanovenou částkou na úhradu svých životních nákladů, se snad v budoucnu poučí a bude se snažit využívat lépe své finanční prostředky.

V závěru mého šetření jsem se zabývala vzděláváním samotných sociálních pracovníků. Informace jsem získala na Odboru sociálních věcí a zdravotnictví Krajského úřadu Jihočeského kraje. Sociální pracovníci musí podle § 111, odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách absolvovat pravidelná školení v rozsahu nejméně 24 hodin za kalendářní rok, kterými si obnovují, upevňují a doplňují kvalifikaci. Zákon však nestanoví konkrétní náplň těchto školicích akcí. Zaměstnanci krajského úřadu mají za povinnost provádět pravidelné kontroly nad dodržováním tohoto zákona.

9 Vyhodnocení výzkumných předpokladů

Hypotéza č. 1: Dospělá populace se špatně orientuje v základních finančních pojmech

Dle mého dotazníkového šetření se hypotéza č. 1 nepotvrdila. Respondenti otázky týkající se finančních pojmů zodpověděli převážně správně.

Hypotéza č. 2: Dospělá populace se chce dále vzdělávat

Respondenti si uvědomují důležitost dalšího vzdělávání, jen 15% z dotázaných by seminář na téma finanční gramotnosti nenavštívilo. Hypotéza č. 2 se potvrdila.

Hypotéza č. 3: V případě finančních potíží by respondenti hledali informace nejprve v médiích

Většina respondentů (56 %) odpověděla, že by se v případě potíží obrátili na rodinu a přítele, hypotéza č. 3 se nepotvrdila

Hypotéza č. 4: Pro sociálně znevýhodněné občany existují bezplatné programy zaměřené na podporu finanční gramotnosti

Oslovení sociální pracovníci nepotvrdili tuto hypotézu. S žádnými bezplatnými programy se nesetkávají – hypotéza č. 4 se nepotvrdila

Závěr

Být zdravý a šťastný je přání nás všech. Chodíme do práce, na účet nám zaměstnavatel posílá pravidelně mzdu. Kupujeme si stále nové mobily, televize, jezdíme na zahraniční dovolené. Na všechno si můžeme výhodně půjčit. Bydlení máme na hypoteční úvěr, úvěrem můžeme financovat nákup nového vozu nebo nákup elektroniky. Nechceme se zabývat problémy, které mohou přijít při ztrátě zaměstnání nebo při dlouhodobé nemoci. Na řešení problémů, které mohou nastat je času dost!

Mezi námi je dnes už mnoho těch, kteří čas nemají. Nemají práci, nemají pokryté své pohledávky, nemají peníze na své zdraví. Bojí se přiznat si pravdu, stydí se a o svých problémech nemluví. Stávající půjčky splácí novými, nevýhodnými půjčkami, bezvýhodnou situaci řeší alkoholem, někdy drogou. Opouští je přátelé, ztrácejí rodinu, dostávají se do dluhové pasti. Někteří skončí jako lidé bez domova, někteří se vzdají svého života.

Nejdůležitější otázkou dneška je, jak těmto situacím předcházet. Hovoří se o prevenci, poukazuje se problém správné motivace dospělých. Zavádějí se programy na podporu nezaměstnanosti, na podporu právní, informační a zvláště pak finanční gramotnosti. Jednotlivá ministerstva se aktivně zapojují do finančního vzdělávání svými podpůrnými programy.

Cestou může být například komunitní vzdělávání, v menších obcích lze využívat prostory místních škol nebo prostory obecních úřadů. Podpora vzdělávání v pečovatelských zařízeních, azylových domech, na úřadech práce nebo třeba ve věznicích. Některé programy už fungují, některé se připravují.

Stát by měl pamatovat i na občany, kteří nemají ani základní právní povědomí. Stěžejní je zákonná úprava trestného činu lichvy a zamezení možnosti exekuce sociálních dávek.

Prioritou je důsledné prosazování finanční výuky do všech typů škol, včetně škol vysokých. Významný biolog nebo fyzik si musí spočítat náklady výzkumu, musí si dokázat zabezpečit finanční granty pro svou činnost.

Finanční vzdělávání by mělo být základem v pedagogických oborech. Pokud by měl učitel vychovávat a vzdělávat děti, musí danému tématu dobře rozumět.

Ve vzdělání sociálních pracovníků je finanční vzdělávání nutností. Jsou první, kteří spolupracují s lidmi v nouzi a poskytují základní poradenství. Ve své každodenní práci se setkávají s finančními problémy svých klientů, s problémy financování zařízení, ve kterém pracují a v neposlední řadě i se svými privátními finančními problémy.

Důležitá je podpora finanční gramotnosti občanů účinnými prostředky, které jsou všude kolem nás. Velkou úlohu musí sehrát média, hlavně pak veřejnoprávní televize. V televizní nabídce již existují a jsou oblíbené pořady, které informují a nabádají k pozornosti. Představují osudy těch, kteří mají špatné životní zkušenosti, se smlouvami, pojistkami, s úvěry nebo špatnými výrobky. Ukazují cesty, jak se může občan zachovat, na co má nárok, jak se může účinně bránit.

Na internetu jsou přístupné některé webové stránky, např. www.měsíc.cz, www.finance.cz, www.penize.cz, které uživatele upozorňují na novinky ve finanční oblasti, zaměstnanosti apod. Vysvětlují důležité pojmy, odpovídají na dotazy.

Narůstající oblibu mezi veřejností má časopis dTest. Nejen že porovnává kvalitu výrobků s jejich cenou, ale také upozorňuje spotřebitele na jejich práva, nabízí i spotřebitelské poradenství.

Porovnáním získaných informací pomocí dotazníku a pomocí řízeného rozhovoru se domnívám, že většina populace středního věku s vysokoškolským a středoškolským vzděláním je dobře finančně gramotná, v pojmech se orientuje. Potřebné finanční informace si dokáže najít a používat je. Oproti tomu sociálně slabší skupiny mají s finančními produkty a informacemi velký problém, někteří o získávání nových informací ani zájem nemají. Někteří žijí ze sociálních dávek a nemají další prostředky, které by mohly použít na zlepšení svých životních podmínek. V rámci krize a vysoké nezaměstnanosti zatím není moc možností jak jejich finanční situaci zlepšit. I když si to

sami nepřipouští finanční vzdělávání je pro ně velmi důležité, k zamezení dalších špatných rozhodnutí, které by je odsunuly na úplný okraj společnosti.

Peníze hýbou světem. Peníze bychom měli umět využívat ke zkvalitnění našich životů, měli by nám přinášet užitek a pohodu. Třeba se vrátit k osvědčené tradici našich dědečků a babiček, pro dobrou představu využívat metodu obálek či hrnečků – jako nejběžnějšího spravování rodinného rozpočtu.

Bude trvat ještě dlouho, než se zlepší finanční gramotnost většiny našich občanů. Do té doby bychom se měli snažit navzájem si pomáhat a nebýt lhostejní vůči svému okolí.

Použitá literatura

FRANCLOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*. Praha: TRITON, 2008. 187 s. ISBN 978-80-7387-125-3

KOL. AUTORŮ. *Gramotnosti ve vzdělání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2011. ISBN 978-80-87000-74-8

KOL. AUTORŮ. *Slabikář finanční gramotnosti*. COFET, a.s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – Výchova*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2

MATOUŠEK, O. et al. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 384s. ISBN 80-7178-548-2

MUŽÍK, J. *Androdidaktika*. Praha: ASPI, 2004. 148 s. ISBN 80-7357-045-9

PROCHÁZKA, M., SOMR, M. *Kapitoly didaktiky vzdělávání dospělých*. České Budějovice: V-Studio, s.r.o., 2008. 100 s. ISBN 978-80254-1919-9

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2008. 872 s. ISBN 978-7367-414-4

Internetové zdroje

Čtvrtý ročník soutěže Finanční gramotnost pro školní rok 2012/2013. [online],[cit. 2013-01-15]. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/mladez/4-rocnik-souteze-financni-gramotnost-pro-skolni-rok-2012>

Finanční gramotnost - Kvantitativní výzkum pro MF rok 2010.[online]. 2010, [cit. 2012-12-02]. Dostupné z:

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/fintrh_fin_vzdelavani_59012.html

Firmy letos chtějí měnit zákaznickou strategii. [online]. 2013, [cit. 2013-02-10]. Dostupné z:

<http://www.mediaguru.cz/2013/02/firmy-letos-chteji-menit-zakaznickou-strategii/>

Gramotnosti ve vzdělávání. Soubor studií. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. 2011.98s. [cit. 2012-12-17]. ISBN 978-80-87000-74-8. Dostupné z:

<http://www.vuppraha.cz/>

[wp-content/uploads/2011/06/Gramotnosti_ve_vzdelavani_soubor_studii1.pdf](http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/06/Gramotnosti_ve_vzdelavani_soubor_studii1.pdf)

NÁRODNÍ STRATEGIE FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ. [online]. 2010, [cit. 2012-12-02]. Dostupné z:

http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf

Seznam grafů

Graf č. 1: Rozdělení respondentů podle věkového rozhraní.....	24
Graf č. 2: Pohlaví respondentů	25
Graf č. 3: Dosažené vzdělání	26
Graf č. 4: Zkratka p.a.	27
Graf č. 5: Zkratka RPSN.....	28
Graf č. 6: Rozhodčí doložka ve smlouvě.....	29
Graf č. 7 Oddlužení dlužníka.....	30
Graf č. 8: Rodinný rozpočet.....	31
Graf č. 9: Kapesné	32
Graf č. 10: Platební neschopnost	33
Graf č. 11: Na koho se respondenti obrátí v případě finančních potíží	34
Graf č. 12: Jak často respondenti vyhledávají finanční informace	35
Graf č. 13: Kde získávají respondenti finanční informace	36
Graf č. 14: Jak reklama ovlivňuje rozhodnutí respondentů	37
Graf č. 15: Pořad s finanční tematikou, který by upoutal	38
Graf č. 16: Návštěva semináře s finanční tematikou	39
Graf č. 17: Je další finanční vzdělávání nutné?	40

Přílohy – dotazník

Dobrý den,
chtěla bych Vás požádat o vyplnění anonymního dotazníku, který využiji pro mou bakalářskou práci - Výchova dospělých k finanční gramotnosti

1. Věk:

- ☐ méně než 39
- ☐ 39–55
- ☐ více než 55

2. Pohlaví:

- ☐ žena
- ☐ muž

3. Dosažené vzdělání

- ☐ základní
- ☐ vyučen
- ☐ středoškolské
- ☐ vysokoškolské

4. Zkratka p. a. znamená:

- ☐ měsíční úrok
- ☐ roční úrok
- ☐ fixní úrok na 5 let

5. Zkratka RPSN je důležitá informace u:

- ☐ spoření
- ☐ úvěru
- ☐ penzijního připojištění

6. V případě sporu rozhodčí doložka u smlouvy znamená:

- ☐ řeší spor klasický soud
- ☐ řeší spor pouze rozhodce
- ☐ řeší spor klasický soud nebo rozhodce – podle výše pohledávky

7. Při oddlužení musí dlužník:

- ☐ během 5 let splatit alespoň 30%
- ☐ během 8 let splatit alespoň 50%
- ☐ během 5 let splatit alespoň 50%

8. Děláte si rodinný rozpočet?

- ☐ ano
- ☐ ne

9. Mají děti dostávat pravidelně kapesné?

- ☐ ano
- ☐ ne

10. Dostali jsme se někdy do platební neschopnosti?

- ☐ ano
- ☐ ne

11. V případě finančních potíží se obrátíte na:

- ☐ rodinu, přátele
- ☐ finančního poradce
- ☐ občanskou poradnu (OAP)
- ☐ budu hledat informace v médiích – poradím si sám

12. Jak často vyhledáváte finanční informace?

- ☐ pravidelně
- ☐ občas
- ☐ jen pokud musím
- ☐ tyto informace nevyhledávám

13. Nejčastěji nové finanční informace:

- ☐ vyhledávám v tisku
- ☐ vyhledávám na internetu
- ☐ dostávám od svého finančního poradce
- ☐ dostávám od svého oblíbeného bankovního ústavu
- ☐ nezajímám se o ně

14. Reklama v médiích ovlivňuje má rozhodnutí:

- ☐ velmi
- ☐ částečně
- ☐ vůbec

15. Pořad s finanční tematikou, který by mě upoutal:

- ☐ rodinný seriál
- ☐ neformální debata
- ☐ kvíz
- ☐ naučný pořad

16. Uvažujete o návštěvě semináře s finanční tematikou?

- ☐ ano
- ☐ ne
- ☐ nevím

17. Myslíte si, že další finanční vzdělávání je důležité, nutné?

- ☐ ano
- ☐ ne
- ☐ nevím

Děkuji Vám za spolupráci
Blanka Kryptová